

Élet és halál mezsgyéjén [La hotarul dintre viață și moarte]

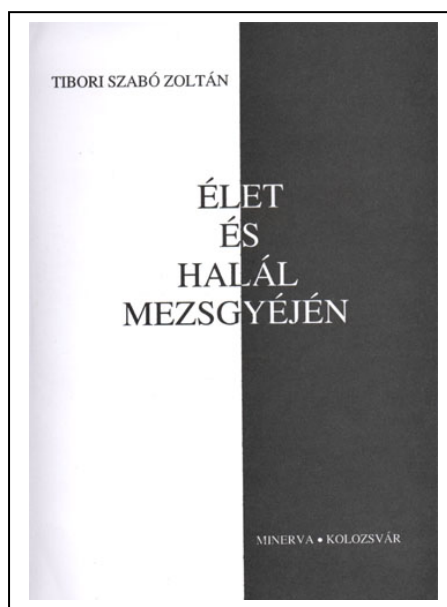
TIBORI SZABÓ ZOLTÁN

Editura Asociația Culturală

Minerva, 2001, 263 p.

Majoritatea evreilor din Transilvania, regiune disputată istoric de Ungaria și România, au împărtășit atitudinea pro-maghiară a evreilor unguri, atât din punct de vedere cultural cât și lingvistic. Parte integrantă a Ungariei Mari, Transilvania a fost alipită României la sfârșitul primului război mondial, pe baza Tratatului de la Trianon (1920). Ca urmare a penetrației politice și economice, în Europa Centrală și de Est, a Germaniei naziste, din anii 1930, atât Ungaria cât și România au fost împinse în orbita Axei. Pe baza prevederilor celui de-al doilea Arbitraj de la Viena, impus de Germania nazistă și de Italia fascistă, la 30 august 1940, Transilvania a fost împărțită: Ungariei i s-a atribuit jumătatea de Nord, cuprinzând 43.391 kmp, cu o populație de 2,5 milioane de locuitori. Dintre aceștia, peste 164.000 au fost evrei, reprezentând patru cincimi din populația totală evreiască a întregii regiuni.

Una dintre ironiile istoriei îl constituie faptul că, în timpul celui de-al doilea război mondial, evreii care s-au identificat cu entuziasm cu cauza maghiară au plătit-o mult mai rău sub regim unguresc decât cei aflați sub regim românesc, considerat în mod tradițional mai xenofob și mai antisemit. În timp ce atât evreii din Transilvania de Sud, cât și evreii din Vechiul Regat, au supraviețuit războiului, rămași aproape intacti, evreii de sub stăpânirea ungară din Transilvania de Nord au fost deportați la Auschwitz.

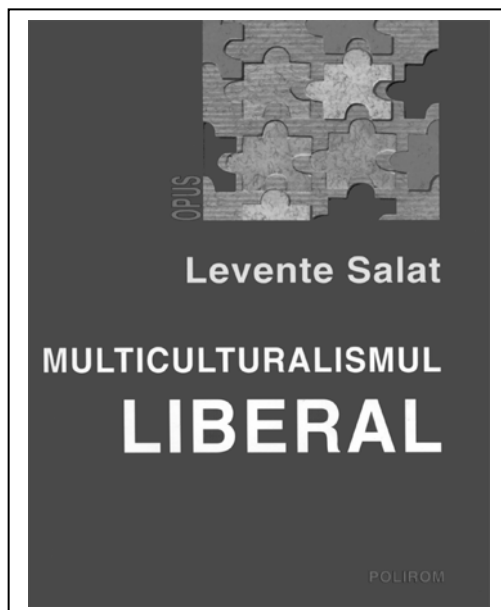
Numeroșii factori responsabili pentru acest paradox al istoriei, sînt descriși și analizați în mod convingător de Zoltán Tibori Szabó, un ziarist foarte respectat și prolific din Transilvania. Autor al mai multor monografii de succes, el își îndreaptă acum atenția asupra uneia dintre cele mai controversate probleme privind tragedia care s-a abătut asupra evreilor din Ungaria în timpul războiului: posibilitățile de scăpare și salvare prin frontiera ungaro-română, în special după ocuparea Ungariei de către Germania, la 19 martie 1944. Bazîndu-se pe materiale de arhivă și interviuri personale cu numeroși supraviețuitori ai Holocaustului, originari din Transilvania de Nord, Tibori Szabó oferă o descriere bine argumentată: de ce așa de mulți evrei nu au reușit să profite de posibilele (deși periculoasele) căi de scăpare, cu toate că unele ghetouri mari erau situate relativ aproape de frontiera cu România.

Studiul lui Tibori Szabó demolează în mod eficient afirmațiile avansate de naționaliștii români, menite să acopere crimele comise în timpul războiului de către regimul pro-nazist al Mareșalului Antonescu. Recunoscînd răspunderea ungarilor în nimicirea a aproape 600.000 de evrei, el demască în mod hotărît încercările naționaliștilor români de a denatura istoria României din timpul războiului, prin juxtapunerea „umanitarismului” românilor cu „barbarismul” ungarilor. El demonstrează în mod convingător faptul că revizioniștii istorici români, dornici de a-l reabilita pe Mareșal, se bazează în mare măsură pe poveștile de salvare, în esență nefondate, dezbătute la mijlocul anilor 1980 de doi indivizi, astăzi în etate, cu interese personale proprii: Dr. Moshe Carmilly-Weinberger, fostul șef rabin al unei mici comunități de evrei neologi din Cluj, și Raoul ^aorban, un pictor și academician român controversat, căruia i-a fost decernat, în noiembrie 1986, titlul de Drepti între Popoare și care a devenit în mod deschis foarte activ în acțiunea de reabilitare a lui Antonescu. Înlăturînd mitul și legendele avansate de acești indivizi, Tibori Szabó contribuie la salvarea adevărului istoric despre Holocaust de pericolul celor ce caută să escamoteze trecutul nazist.

Valoarea cărții este întărită de cîteva anexe care includ și supraviețuitori din Transilvania de Nord. Poate cel mai revelator și cel mai important, din punct de vedere istoric, este interviul cu doamna Eva Pamfil (Semlyén), fosta logodnică a lui ^aorban, care fusese deportată la Auschwitz. Cartea mai cuprinde o foarte utilă bibliografie adnotată de cărți și articole în mai multe limbi despre Holocaustul din Ungaria, apărute în România între anii 1984 și 2000, cu index complet de nume.

Élet és halál mezsgyéjén (La hotarul dintre viață și moarte) constituie o contribuție valoroasă la istoria evreilor din Transilvania. Tibori Szabó merită mulțumirile și gratitudinea nu numai ale supraviețuitorilor și cercetătorilor, ci și a tuturor celor interesați de acest capitol relativ necunoscut al Holocaustului.

Randolph L. Braham

Multiculturalismul liberal. Bazele normative ale existenței minoritare autentice

LEVENTE SALAT

Iași, Ed. Polirom, 2001, 360 p.

Apărut în prestigioasa colecție „Opus” a Editurii ieșene Polirom — probabil cel mai amplu și mai complex furnizor de carte socio-umană de nivel academic din România în acest moment —, volumul lui Levente Salat, reluând esențialmente o teză de doctorat, constituie un eveniment. Preocuparea pentru problematica dezbătută aici fusese deja anunțată prin includerea în aceeași colecție a uneia dintre cărțile lui

Arend Lijphart – Modele ale democrației (2000) – și revenirea cu un alt titlu de același politolog, mai recent (Democrația în societățile plurale, 2002). Deschisă de dezbateră „modelului consensualist” de democrație, chestiunea tatonării atente, nuanțate, a conviețuirii mai multor comunități etno-culturale în societățile conduse după reguli democratice revine prin contribuția lui Levente Salat în prim-plan, oferind vieții noastre publice salutare sugestii. De astă dată perspectiva este, după cum o indică și titlul cărții, una asumat liberală. Practic, specialistul anunță că va supune unui examen critic teoria lui Will Kymlicka, văzută ca bază doctrinară a rezolvării problemei centrale a conviețuirii democratice în societățile multiculturale. Deja în acest punct se poate observa noutatea și îndrăzneala demersului, câtă vreme dintre textele gânditorului canadian pînă în acest moment abia dacă au intrat cîteva în circuitul românesc. Totodată, modelul tradițional al investigației monografice este decis depășit, cît timp autorul luat în discuție nu numai că se află în plină putere creatoare, dar tezele lui sînt viu disputate în actualitate. Practic, fixîndu-și interesul în zona circumscrișă mai sus, Levente Salat a ales, cu o bună intuiție, un subiect și stringent, și cu șanse de a rămîne pe agendă mult timp de aici înainte. În același timp, recursul la opera gânditorului prin excelență al multiculturalismului liberal din zilele noastre, îl situează pe autor în zona celor cîteva experți care, în România de după anul 1990, mai ales grupați în jurul colecției de carte „Societatea politică” a Editurii Nemira (coordonator Cristian Preda), a colecției „Civitas” de la Institutul European

(concepută de Lucian Dîrdală), și mai recent și la Polirom, au preluat pe cont propriu explorarea liberalismului și dezbateră, în aceste cadre, a doctrinei liberale.

Desigur, Multiculturalismul liberal — structurat în patru mari părți —, este un demers condus cu o mînă sigură dincolo (și dincoace!) de Will Kymlicka. Punerea problemei îi prilejuiește investigatorului un excurs în istoria gîndirii democrat-liberale, de la clasici (James Madison, Alexis de Tocqueville, John Stuart Mill) pînă la cele mai recente contribuții. Liberalismul doctrinar se bucură astfel de o solidă trecere în revistă prin fanta decupajului tematic specific, ceea ce este, probabil, cea mai bună opțiune în materie de retrospective critice, alternativa fiind prezentarea descriptivă, ordonată cronologic, a marilor și micilor contribuții într-o istorie neutră, de a cărei eficacitate pedagogică mă îndoiesc și pe care Levente Salat nu o are în vedere. Rînd pe rînd sînt desfoliate chestiunea conviețuirii multiculturală, a conflictelor dintre comunitățile etnice diferite, a modalităților de soluționare a acestora (diferitele modele teoretice articulate), problema genocidelor. Apoi se trece la examinarea amănunțită a poziției lui Will Kymlicka, socotită — cu prudență metodologică — drept „o posibilă soluție”. Atitudinea investigatorului nu se referă la o eventuală neîncredere în modelul elaborat de gînditorul canadian. Practic, se ia o distanță necesară pentru că una este să elaborezi un model și cu totul altele sînt realitățile din teren, în diversitatea și complexitatea lor evolutivă. De altfel, nici contribuția lui Kymlicka nu a fost scutită de interpelări din partea colegilor de breaslă, unele dintre acestea fiind consistente și capabile să adîncească problematica, solicitînd noi abordări. ⁴¹ În acest punct, Levente Salat intervine oportun, ordonînd argumentele critice într-o tipologie (p. 212-213) și filtrîndu-le prin propria sensibilitate interpretativă. În fine, veritabil politolog, exegetul se interesează de consecințele normative ale întregii discuții, retrasînd legăturile dintre teorie și cabinetele politice ori instituțiile statale, dar lăsînd pe seama statelor și a politicienilor punerea în practică sau ignorarea lor.

Consecvent în atitudinea lui rezervată, de comentator aplicat al unor evenimente intelectuale oarecum decupate din ancadramentul lor flamboiant, autorul s-ar dori, aparent, un expert neimplicat, atent să nu deformeze printr-o poziționare proprie prea subliniată discursurile evocate și, nu o singură dată, concurente. De fapt, prin tot ceea ce întreprinde — de la opțiunea tematică pînă la arhitectura specifică a cărții sale și la acceptarea ori refutarea unor articulări ideatice —, autorul se dovedește creativ, îndrăzneț și, lucru care nu trebuie tăcut sub tăcere, coerent cu sine. Prin Multiculturalismul liberal, o contribuție obligatoriu de dezbătut în diverse cercuri și din diverse unghiuri, schimbul public de idei din România se poate îmbogăți și nuanța substanțial. Tot acum, în arena publică autohtonă își face simțită prezența o voce distinctă, excelent articulată, ce completează salutar peisajul deja existent. Notînd aici și prezența, la sfîrșitul volumului, a unei bibliografii de mare noutate și consistență, dintre titlurile căreia multe intră în atenția cititorului din România pentru

RECENZII

înția dată, închei reproducând profesiunea de credință a autorului însuși: „*Părerea mea este că motivele mobilizării etnopolitice nu vor dispărea pînă cînd principiile echității etnoculturale, formulate în cadrul teoriei liberale a drepturilor minoritare sau într-o versiune asemănătoare, îmbunătățită, nu vor fi acceptate și puse în aplicare printr-un consens universal, similar celui care s-a concretizat în adoptarea Declarației universale a drepturilor omului*” (p. 336). Pesimism sau optimism? Să interpreteze fiecare după cum crede că e nimerit opțiunea politologului.

Ovidiu Pecican